

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ РЕГІОНУ

CLUSTER MODEL OF THE HOSPITALITY INDUSTRY DEVELOPMENT IN A REGION

Голод А.П.

доктор економічних наук, доцент,
професор, завідувач кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Іжевська О.П.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Коркуна О.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Holod Andrii

Doctor of Sciences in Economics, Docent
Professor, Head of the Chair of Hotel and Restaurant Business
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

Izhevskya Orysyia

PhD in Technical Sciences
Docent of the Chair of Hotel and Restaurant Business
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

Korkuna Oryslava

PhD in Economics
Docent of the Chair of Hotel and Restaurant Business
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

У статті обґрунтовано концептуальні засади формування та наукового аналізу кластерів індустрії гостинності, запропоновано підходи до розроблення кластерної моделі на регіональному рівні. Окреслено чотири напрями дії інноваційних факторів індустрії гостинності регіону – інноваційний розвиток регіону, формування сучасної інноваційної інфраструктури, розроблення і впровадження інновацій на підприємствах, використання інноваційних технологій. Встановлено, що кластерна модель індустрії гостинності регіону має базуватися на принципах інтегративності, системності, ресурсорієнтованості, соціалізації, самоорганізації. Виокремлено сім стадій розвитку туристичного кластера та охарактеризовано різницю між процесами кластероутворення і кластеризації. Розроблено прогностичну просторову модель кластерів індустрії гостинності на прикладі Львівської області. Виокремлено два перспективних кластери – Львівський та Гірський. Окреслено перспективи подальших досліджень щодо розроблення кластерних моделей розвитку індустрії гостинності регіону.

Ключові слова: індустрія гостинності, кластерна модель, інноваційні фактори, кластеризація, кластероутворення.

В статье обоснованы концептуальные основы формирования и научного анализа кластеров индустрии гостеприимства, предложены подходы к разработке кластерной модели на региональном уровне. Определены четыре направления действия инновационных факторов индустрии гостеприимства ре-

иона – инновационное развитие, формирование современной инновационной инфраструктуры, разработка и внедрение инноваций на предприятиях, использование инновационных технологий. Установлено, что кластерная модель индустрии гостеприимства региона должна базироваться на принципах интегративности, системности, ресурсоориентованости, социализации, самоорганизации. Выделены семь стадий развития туристического кластера и охарактеризованы различия между процессами кластерообразования и кластеризации. Разработана прогнозная пространственная модель кластеров индустрии гостеприимства на примере Львовской области. Выделены два перспективных кластера – Львовский и Горный. Определены перспективы дальнейших исследований по разработке кластерных моделей развития индустрии гостеприимства региона.

Ключевые слова: индустрия гостеприимства, кластерная модель, инновационные факторы, кластеризация, кластерообразование.

Innovative development in modern conditions embraces new types of economic activity. Innovations begin to be seen as new ideas and proposals aimed at significantly improving the life quality of population. At the same time, innovation activity is extremely risky, and, consequently, also requires well-balanced, scientifically based approaches to its planning and regulation. The innovation development problems that are particularly noticeable in Ukraine are relatively new and promising types of economic activity, particularly in the services sector, which includes the hospitality industry. The article substantiates the conceptual principles of formation and scientific analysis of hospitality industry clusters, proposes approaches to the development of a cluster model at the regional level. Four directions of innovative factors action on the hospitality industry of a region are described: innovative development of a region, formation of modern innovation infrastructure, development and introduction of innovations at enterprises, use of innovative technologies. It is established that the cluster model of hospitality industry in a region should be based on the principles of integrity, systemicity, resource orientation, socialization, self-organization. Seven stages of the development of tourism cluster are distinguished and the difference between the processes of cluster formation and clusterization is described. The predictive spatial model of hospitality industry clusters is developed on the example of Lviv region. Two perspective clusters – Lviv and Mountain – are singled out. Each of the proposed clusters has its own "vectors" of development. Prospects for further research on the development of cluster models for hospitality industry in a region are outlined. One of the main mechanisms of hospitality industry modernization in a region is cluster formation. The emergence of such innovative structures based on certain destinations allows them to optimize their development, minimizing the threats and using strategic planning to ensure adequate response to the challenges.

Key words: hospitality industry, cluster model, innovation factors, clustering, cluster formation.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток у сучасних умовах охоплює щоразу нові види економічної діяльності, а сутність інновацій розширюється від технологічних нововведень до нових ідей та пропозицій, що мають на меті кардинальне покращення якості життя населення. Водночас інноваційна активність із поглядом підприємницької діяльності є надзвичайно ризикованою, а отже, також потребує зважених та науково обґрунтованих підходів до її планування та регулювання. Очевидно, що особливо помітними в Україні проблеми інноваційного розвитку є у відносно нових і перспективних видах економічної діяльності, зокрема у сфері послуг, до якої належить і індустрія гостинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській економічній науці в останні роки набув поширення кластерний підхід до оптимізації просторової та функціональної структури економічних систем різних рівнів, що ґрунтується на концепції М. Портера та його послідовників. Прихильники кластерного підходу (В. Чужиков, О. Крайник, Ю. Ковальова та ін.) аналізували проблеми та шляхи оптимізації формування економічних кластерів, обґрунтовували напрями регіональної кластерної політики, досліджували еволюцію кластерних

моделей у глобальній економіці [1; 2; 3]. Окремі автори (Ю. Тимчишин-Чемерис, А. Горецький та ін.) фокусували свою увагу на питаннях формування і розвитку кластерів у рекреаційно-туристичній сфері України [4; 5]. Водночас проблеми застосування кластерних моделей для оптимізації розвитку індустрії гостинності на регіональному рівні лише в останні кілька років починають ставати предметом економічних досліджень [6].

Мета статті. З огляду на це, метою статті є обґрунтування концептуальних засад формування та наукового аналізу кластерів індустрії гостинності, моделювання їхнього розвитку на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Як один з аспектів інноваційного розвитку кластерний підхід доцільно аналізувати у межах концепції інноваційних факторів індустрії гостинності регіону. Варто зауважити, що такі чинники діють у чотирьох основних напрямках.

1. Інноваційний розвиток регіону як процес функціонування регіональної підсистеми національної інноваційної системи зумовлює мультиплікативний ефект, впливаючи як на рівень життя населення (відповідно, і на попит на послуги підприємств індустрії гостинності), так і на загальний рівень економічного розвитку регіону, виражений у показниках валового регі-

онального продукту. Формування сприятливого інноваційного середовища в регіоні, без сумніву, позитивно впливає на розвиток готельно-ресторанного бізнесу.

2. Безпосередньо пов'язаним з інноваційним розвитком регіону є формування сучасної інноваційної інфраструктури. Цей процес можна вважати просторовим виміром інноваційного розвитку, адже інноваційна інфраструктура, зокрема її найбільш концентровані елементи, формує центри (полюси) зростання підприємницької активності та розміщення наукомістких технологій. На базі таких центрів розбудовується і опорний каркас індустрії гостинності регіону, зокрема шляхом удосконалення відповідної інфраструктури.

Оскільки якість послуг закладів розміщення та ресторанного господарства часто напряму залежить від матеріально-технічної бази місця відпочинку, перспективне формування кластерів як функціональних об'єднань різних суб'єктів господарської діяльності на основі популярних туристичних дестинацій є також одним із шляхів модернізації конкретної регіональної туристичної системи.

3. Розроблення і впровадження інновацій на підприємствах чинить двоякий вплив на функціонування індустрії гостинності регіону. З одного боку, інноваційна активність підприємств сфери гостинності сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності як на регіональному, так і на національному та міжнародному ринку, а з іншого – велика частка інноваційного продукту на конкретному підприємстві зумовлює суттєве підвищення ризиків підприємницької діяльності. Водночас у сучасних умовах вплив інноваційної активності на готельно-ресторанний бізнес є скоріше позитивним.

4. Використання інноваційних технологій як засобів та методів, що супроводжують різні етапи провадження інновацій, в індустрії гостинності регіонів України є досить новим явищем. Консалтинг, інжиніринг, трансфер, тренінг, коучинг та інші інноваційні технології рідко використовуються на регіональних ринках.

Підсумовуючи, зазначимо, що комплекс інноваційних факторів загалом зумовлює формування конкурентоспроможності індустрії гостинності регіону, а також створює передумови для впровадження кластерної моделі її розвитку.

Процеси економічної інтеграції в сучасних умовах неодмінно передбачають активізацію інноваційної діяльності та її інституціоналізацію у вигляді різних просторових утворень. Однією з організаційно-управлінських інновацій, а також перспективною формою економічної інтеграції є інноваційні кластери – групи підприємств та організацій, діяльність яких знаходиться в одній (чи споріднених) сферах бізнесу за економічними інтересами та регіональною ознакою [7].

У ролі кластерів розглядають як конкретні традиційні форми просторової організації економіч-

ної діяльності (економічні центри), так і екстериторіальні інноваційні структури (ІТ-кластери, транскордонні кластери). У просторовому відношенні кластери можуть охоплювати як кілька регіонів держави, так і сукупність підприємств та організацій у межах певного населеного пункту.

Кластер дає змогу підвищити ефективність діяльності організацій-учасників та характеризується інноваційним ядром, яке формується на основі інвестицій та охоплює такі компоненти, як інформаційна, науково-технічна, програмно-цільова інфраструктура, венчурний бізнес [7].

Відповідно до наявних підходів, поняття кластерів має різні трактування та дуже широкі межі просторової локалізації. Відповідно до класичного визначення М. Портера, кластер трактується як «група взаємозв'язаних компаній, постачальників, суміжних галузей і спеціалізованих інституцій, що працюють у певній сфері і зосереджені в одній географічній місцевості» [8, с. 10]. Основна мета функціонування кластера – підвищення продуктивності і гарантування конкурентоздатності регіону та держави на міжнародному рівні.

На наш погляд, кластери в індустрії гостинності за своєю природою не можуть бути екстериторіальними, адже завжди базуються на використанні конкретних туристичних ресурсів та дестинацій. Зазначимо також, що у нашому трактуванні терміни «кластероутворення» і «кластеризація» не є синонімічними. Кластероутворення ми розглядаємо як послідовну зміну стадій формування і розвитку дестинацій, що у підсумку приводять до утворення кластера, де інноваційним ядром має бути суб'єкт із найвагомішим ресурсним потенціалом. Кластеризація – це власне та стадія, під час якої на базі дестинацій формується кластер індустрії гостинності з відповідним інституційним забезпеченням із позицій ефективного муніципального і регіонального менеджменту.

На наш погляд, кластерна модель індустрії гостинності регіону має базуватися на принципах інтегративності, системності, ресурсоорієнтованості, соціалізації, самоорганізації. З огляду на основні положення концепції регіональних туристичних систем, виділяють сім стадій розвитку туристичного кластера.

1. Первинна (наявні лише потенційні туристичні об'єкти та ресурси, туристична діяльність не здійснюється).

2. Інформаційна (внаслідок інформаційного обміну між мешканцями території майбутніх дестинацій та представниками інших територіальних спільнот формується туристична привабливість потенційного кластера, з'являються перші відвідувачі).

3. Організаційна (у процесі зростання зацікавленості щодо відвідування туристичних ресурсів (об'єктів) території починається її організоване туристичне використання – включення до групових маршрутних турів та екскурсійних

маршрутів, що реалізуються туристичними підприємствами).

4. Інфраструктурна (поява нових об'єктів інфраструктури, суб'єктів підприємницької діяльності, що спрямовані на задоволення зростаючого туристичного попиту, перетворення туристичної території на дестинацію).

5. Інституціоналізація (створення на базі дестинації організації чи підприємств, що координують її туристичне використання, виконуючи управлінську функцію).

6. Кластеризація (залучення до обслуговування дестинацій підприємств та організацій інших видів економічної діяльності (освіта і наука, промислове та аграрне виробництво та ін.), розроблення координуючими організаціями стратегічної документації, узгодженої на регіональному та загальнодержавному рівні).

7. Мережоутворення (налагодження зв'язків з іншими туристичними кластерами у межах регіональної туристичної системи та поза нею, у т. ч. у формі транскордонного співробітництва) [7].

Як бачимо, саме на 4-й стадії розвитку туристичного кластера з'являється можливість його трансформації в кластер індустрії гостинності. З огляду на те, що первісною і системоформувальною у процесі утворення такого кластера є все ж таки туристична діяльність, очевидно, що і на фінальних етапах кластероутворення роль туризму як визначального фактора розвитку індустрії гостинності є безсумнівною.

Тим не менше, посилення ролі інфраструктурного компонента дестинації приводить до формування на її базі значно більш диференційованих і тому конкурентоспроможних кластерів. Саме розвиток індустрії гостинності регіону дає змогу залучити до організації туристичної діяльності широке коло підприємств та трудових ресурсів, розширюючи таким чином предметне поле такої моделі кластероутворення. Підвищення соціального значення сформованих таким чином кластерів індустрії гостинності зумовлює більшу увагу до процесів їхнього функціонування з боку інституціонального середовища регіону, держави і навіть зарубіжних партнерів.

В Україні на сучасному етапі функціонує низка туристичних кластерів у Хмельницькій, Одеській, Миколаївській, Херсонській, Київській та ін. областях, розроблена також значна кількість проектів кластероутворення, однак після 2014 року подібні процеси поступово згортаються. Оскільки усе більшого значення у процесі функціонування РТС набувають проблеми безпеки, то не дивно, що найбільш перспективними із погляду створення нових туристичних кластерів стають регіони із найвищим рівнем безпеки туризму. Як показали результати наших досліджень, до цієї категорії можна віднести насамперед м. Київ та Львівську область [7].

Саме на прикладі Львівської області ми детально проаналізували проблеми форму-

вання кластерів індустрії гостинності, а також розробили їхню просторову модель.

Незважаючи на наявність низки проектів, процеси кластероутворення у Львівській області нині ще не перейшли до стадії кластеризації. У регіоні є окремі приклади інституціоналізації дестинацій, які так і не реалізували усіх своїх можливостей, особливо щодо об'єднання зусиль туристичного і готельно-ресторанного бізнесу.

Проаналізувавши передумови кластеризації в індустрії гостинності регіону, ми розробили прогнозу просторову модель (рис. 1), виокремивши два перспективні кластери – Львівський та Гірський.

Львівський кластер перебуває найближче до стадії кластеризації; характеризується достатньою внутрішньою різноманітністю; включає значну кількість закладів індустрії гостинності, туристичних підприємств, наукових та освітніх установ, органів управління, громадських організацій; володіє досить розвиненою транспортною та соціальною інфраструктурою; має сформований туристичний бренд.

Значна частина дестинацій, що віднесені нами до Львівського кластера, поєднуються з ним насамперед географічною близькістю та конфігурацією туристичних потоків, а на функціональному рівні перебувають у зовсім різних умовах, зокрема щодо розвитку інфраструктури закладів розміщення та харчування. Загалом для цього кластера характерною є спрямованість «векторів» розвитку у напрямі до Львова.

Гірський кластер не має вираженого центру і об'єднаний насамперед природними передумовами формування гірських та передгірських туристичних дестинацій. Сформована досить розгалужена система закладів розміщення, у тому числі за рахунок розвитку сільського туризму. Водночас транспортна та соціальна інфраструктура перспективного кластера перебуває у незадовільному стані і є основним гальмуючим чинником його утворення. «Вектори» розвитку Гірського кластера є різноспрямованими і визначаються переважним напрямом туристичних потоків та особливостями транспортних коридорів.

У перспективі обидва кластери можуть стати транскордонними. Кращі вихідні умови для цього – у Львівського. Для налагодження транскордонної співпраці у межах Гірського кластера необхідною є інтенсифікація розвитку інфраструктури туризму та індустрії гостинності у його прикордонній зоні.

Пропонована просторова модель кластерів індустрії гостинності регіону є прогнозою, тому її функціональне наповнення нині не може бути окресленим. Однак на методологічних засадах концепцій регіональних туристичних систем та інноваційних факторів індустрії гостинності можливим є розроблення і структурно-функціональних прогнозних моделей кластерів індустрії

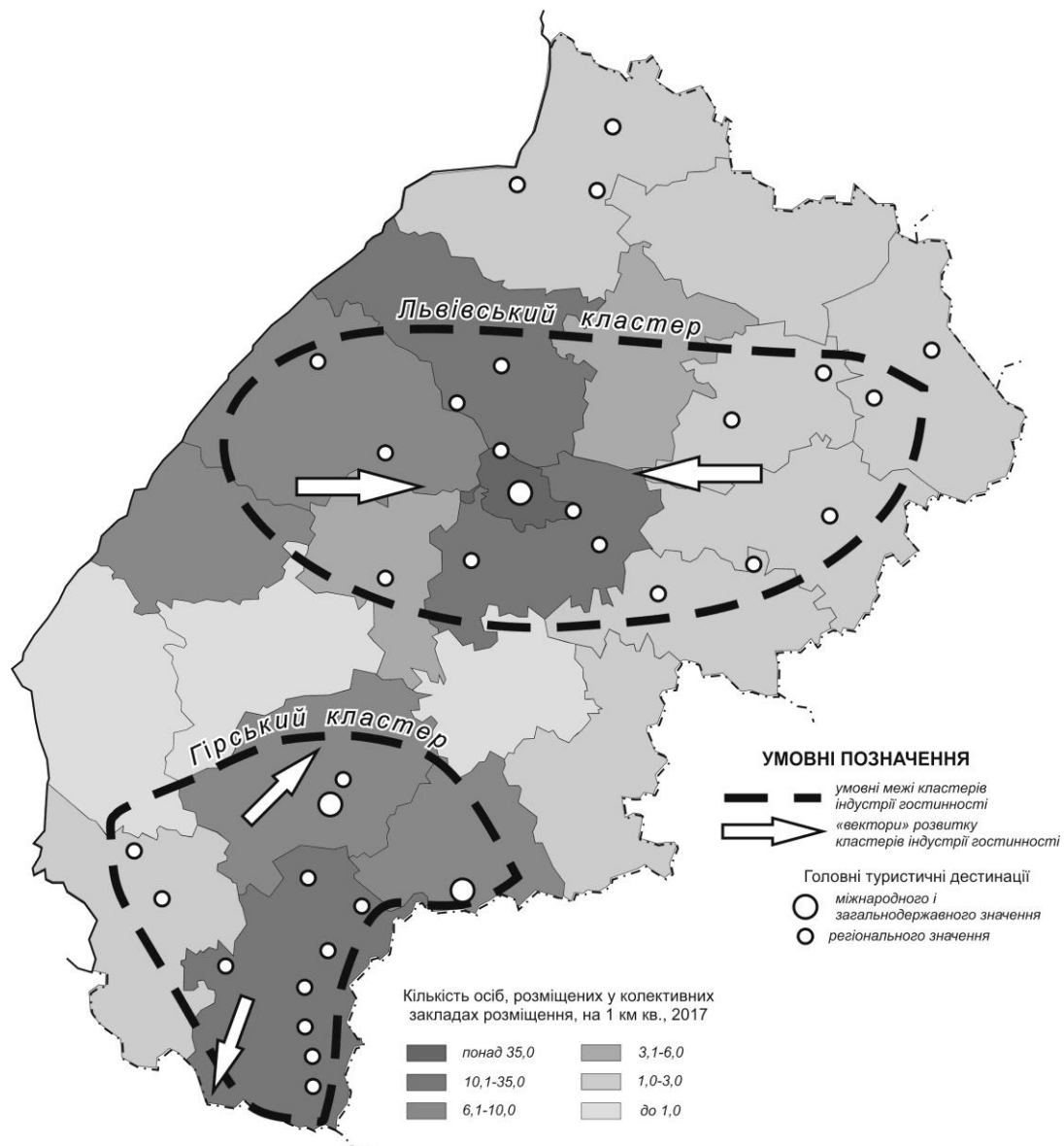

Рис. 1. Просторова модель розвитку кластерів індустрії гостинності на прикладі Львівської області

гостинності. У цьому і полягають перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Висновки. Отже, одним із основних механізмів модернізації індустрії гостинності в регіоні є формування кластерів. Виникнення таких інноваційних структур на базі певних дестинацій дає змогу оптимізувати їхній розвиток, мінімізувавши загрози, та за допомогою стратегічного планування забезпечити адекватне реагування на виклики.

Методологічні підходи до моделювання розвитку кластерів індустрії гостинності в регіоні, на нашу думку, мають базуватися на системному підході (концепція регіональних туристичних систем), засадах інноваційного та просторового розвитку (модернізаційна парадигма, концепції інноваційних факторів та просторової організації суспільства), а також принципах інтегративності, ресурсоорієнтованості, соціалізації і самоорганізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чужиков В.І. Еволюція кластерних моделей в глобальній економіці (регіональний аспект). *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів*. 2008. Вип. 3 (71). С. 185–190.
2. Крайник О.П. Напрями державної регіональної кластерної політики. *Кластери як інструмент регіонального розвитку : матеріали науково-практичного семінару*, м. Феодосія, 16–20 липня 2012 р. Харків, 2012. С. 29–33.
3. Ковальова Ю.М., Алишева Н.В. Проблеми на шляху розвитку і реалізації кластерного підходу в Україні. *Наука й економіка*. 2008. № 3 (11). С. 212–218.
4. Тимчишин-Чемерис Ю.В. Туристичний кластер – форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 4 (87). С. 44–57.
5. Горецький А.І. Державні механізми формування кластерів у рекреаційній сфері Карпатського регіону. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_2_14.pdf (дата звернення: 1.07.2019).
6. Кожухівська Р.Б. Створення регіональних інноваційних кластерів для динамічного розвитку індустрії гостинності. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 1(2). С. 46–51.
7. Голод А.П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 350 с.
8. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. Москва : Альпина Паблшер, 2016. 740 с.